

Makale Gelişi:
20.11.2023
Makale Kabulü:
16.12.2023

Araştırma
Makalesi

Uluslararası Siyaset Dergisi

U S J o u r n a l

ABD’NİN FİLİSTİN - İSRAİL BARIŞ GÖRÜŞMELERİNDE TARAFGİRLİĞİ: II. CAMP DAVID VE YÜZYILIN ANLAŞMASI

Mustafa YEŞİLYURT
Kırklareli Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
Doktora Öğrencisi
mustafa.yesilyurt90s@gmail.com
0000-0002-4663-6026

ÖZET

Filistin İsrail çatışması 1948’den beri uluslararası sistemi meşgul eden bölgesel çatışmalardan biridir. Çatışmanın çözümüne yönelik birçok akademik çalışma gerçekleştirilmiş olsa da hem çatışma taraflarının isteksizliği hem de arabulucu rolü oynamaya çalışan Amerika Birleşik Devletlerinin tercih ve davranışları sorunun günümüze kadar çözülememesinin nedenleri arasında yer almaktadır. Diğer yandan İsrail’in ABD aracılığıyla Filistin-İsrail barış görüşmelerinde barış yapmaktan ziyade barış yapıyormuş gibi hareket ederek 1948’den beri elde ettiği kazanımları meşrulaştırmaya ve bu bağlamda uluslararası kamuoyunun desteğini almaya çalışmaktadır. Okuyacağınız çalışmanın hipotezi, Amerika Birleşik Devletlerinin Filistin İsrail çatışmasında arabuluculuk rolünü üstlenmeye çalışmasına rağmen, bir arabulucunun temel niteliklerine uymayan şekilde, İsrail lehine tarafsız tutum takındığıdır. Bu hipotezin sınanabilmesi için Amerika Birleşik Devletlerinin Filistin İsrail çatışmasını çözmeye yönelik gerçekleştirdiğini iddia ettiği II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması planları örneklem olarak incelenecektir. Çalışma boyunca elde edilecek veriler ve gerçekleştirilecek değerlendirmeler, çatışma çözümüne ilişkin geleneksel yöntemlerden biri olarak kabul edilen, arabuluculuk kavramı çerçevesinde ele alınacaktır. Böylece Filistin İsrail çatışmasının, modern çatışma çözümü tekniklerinin ideal ve nihai amacı olan, “pozitif barış” niteliklerine sahip bir çözüme ulaşmasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Filistin-İsrail, Arabuluculuk, II. Camp David, Yüzyılın Anlaşması.

Atıf Bilgisi: Mustafa Yeşilyurt, “ABD’nin Filistin - İsrail Barış Görüşmelerinde Tarafgirliği: II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması”, *Uluslararası Siyaset Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 2023, ss.53-68.

Çıkar Çatışması Beyanı:
Etik Kurul Onayı:
Finansal Destek Beyanı:
Yazar Katkı Beyanı:

Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemiştir.
Yazarlar etik kurul onayı gerekmediğini beyan etmiştir.
Yazarlar finansal destek almadıklarını beyan etmiştir.
1. yazar %100

10.5281/zenodo.10432088

Article Received:
20.11.2023
Article Accepted:
16.12.2023

Research Article

US PARTIALITY IN THE PALESTINIAN-ISRAELI PEACE NEGOTIATIONS: CAMP DAVID II AND THE DEAL OF THE CENTURY

ABSTRACT

The Palestine-Israel conflict is one of the regional conflicts that has occupied the international system since 1948. Although many academic studies have been carried out to resolve the conflict, both the reluctance of the conflict parties and the preferences and behavior of the United States, which is trying to play a mediating role, are among the reasons why the problem has not been resolved to date. On the other hand, Israel, through the USA, is trying to legitimize the gains it has achieved since 1948 by pretending to seek peace in the Palestinian-Israeli peace talks, and in this context, to gain the support of the international public. The hypothesis of the study you are about to read is that although the United States tried to assume a mediating role in the Palestinian-Israeli conflict, it adopted a biased attitude in favor of Israel, which does not comply with the basic qualifications of a mediator. In order to test this hypothesis, Camp David and Deal of the Century plans the United States claimed to have carried out to resolve the Palestinian-Israeli conflict, will be examined as examples. The data to be obtained and the evaluations to be made throughout the study will be discussed within the framework of the concept of mediation, which is considered one of the traditional methods of conflict resolution. Thus, it is aimed to contribute to the Palestine-Israel conflict reaching a solution with the characteristics of "positive peace", which is the ideal and ultimate goal of modern conflict resolution techniques.

Key Words: USA, Palesitne-İsrael, Mediation, II. Camp David, Deal of the Century.

To Cite: Mustafa Yeşilyurt, "ABD'nin Filistin - İsrail Barış Görüşmelerinde Tarafgirliği: II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması", *Uluslararası Siyaset Dergisi / US Journal*, Vol. 1, No. 1, 2023, pp.53-68.

Conflict of Interest Statement:

Author declared no conflict of interest

Ethics Committee Approval:

Author declared article does not require ethics committee approval

Financial Support Statement:

Authors declared that they did not receive financial support

Author(s) contribution Statement:

1th author 100%

10.5281/zenodo.10432088

1.Giriş

Filistin-İsrail uyuşmazlığı uzun zamandır uluslararası sistemi meşgul eden bölgesel bir çatışmadır. Sorun 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM)'in 1947 181 A (II)¹ sayılı taksim kararını takiben İsrail devletinin kurulmasıyla başlamıştır. Taksim kararı ile birlikte nüfusun yaklaşık %30'unu oluşturan Yahudilere Filistin topraklarının %52'sinin verilmesi sorunun derinleşmesinin başlıca nedenlerinden bir diğeridir. Sırası ile yaşanan 1948-49, 1967 ve 1973 Arap-İsrail savaşları sonucu İsrail, Filistin topraklarının %80'ine hâkim olmuştur. 1973 savaşından sonra İsrail kazanımlarını sağlamlaştırmak için çalışmalara başlamıştır. Bu savaşlar sonucunda İsrail Kudüs şehrini BM kararlarına rağmen işgal etmekle kalmamış 1980 yılında Knesset²'te çıkan bir yasa ile Kudüs'ü İsrail'in değişmez ve tek başkenti olarak ilan etmiştir. İsrail 1950 yılından başlayarak işgal ettiği topraklar üzerinde yasa dışı yeni yerleşim birimleri inşa ederek egemenliğini sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. 1948-49 savaşından beri BM İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini ve uygulamalarına son vermesini isteyen birçok karar çıkarmasına rağmen İsrail bu uyarıları hiçbir şekilde dikkate almayarak eylemlerine devam etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), BM'de 1947 yılında yapılan İsrail'in kurulması yönündeki oylamalarda İsrail yanlısı bir tutum sergileyerek soruna taraf olmaya başlamıştır. 1947 yılında yapılan oylamalarda iki defa ret sonucu çıkmasına rağmen ABD, Latin Amerika ülkelerine baskı uygulayarak teamüllere aykırı olmasına rağmen üçüncü oylamayı yaptırıp İsrail devletinin kurulma kararının çıkmasını sağlamıştır. 1947 yılındaki taksim kararında da önemli bir rol oynamıştır. ABD Arap-İsrail savaşlarında 1967'ye kadar temkinli bir tutum takınarak barışa ön ayak olma çabası sergilemiştir. Ancak hem bölgede yaşanan olaylar yani Mısır ve Suriye'nin SSCB'ye yanaşması ve İsrail'in 1967 savaşında büyük bir başarı göstererek savaşı kazanması ABD'nin İsrail'in bölgede etkin ve güvenilir bir müttefik olabileceği kanaatini oluşturmuştur. Bu bağlamda 1967 sonrası ABD, Filistin-İsrail sorununda İsrail yanlısı tutum takınmaya başlamıştır. 1973 Yom Kippur Savaşı'nda İsrail'e açık bir şekilde iktisadi ve askeri yardımda bulunarak savaşın seyrini değiştirmiştir. ABD 1979 yılında Camp David'de Mısır ve İsrail arasında barış anlaşması yaparak Arap bloğunda büyük bir gedik açmış ve bu sayede İsrail'e karşı oluşabilecek yeni bir saldırıyı engelleyerek bölge ülkelerini zayıflatmıştır. ABD, BM'de İsrail aleyhine olan neredeyse tüm kararları veto ederek İsrail'in uluslararası hukuka aykırı eylemlerinin arkasında yer aldığını göstermiştir. 1991 yılına geldiğimizde Körfez Savaşı'nın etkisiyle Filistin ile bir barış yapılabileceği algısı ABD'de oluşmuştur. Çünkü Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat'ın Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgalini desteklemesi Arafat'ı uluslararası arenada yalnızlaştırmıştır. Oslo görüşmeleri sırasında iki tarafın da küçük tavizler vermesiyle süreç işletilmeye çalışılmıştır. ABD ise süreç içerisinde arabulucu olarak yer alarak İsrail tezlerini savunan bir tutum sergilemiştir. Özellikle Bill Clinton'ın süreç içerisinde barışı istemesi tarafları masada tutmuş ancak nihai meseleler konusunda anlaşmaya varılamamıştır. 2000 yılında yine Clinton'ın isteğiyle İsrail başkanı Ariel Sharon ve FKÖ lideri Yaser Arafat ABD'de II. Camp David görüşmelerine başlamıştır. Süreç içerisinde ABD'li bazı diplomatların İsrail yanlısı tutum takınması ve ABD'nin taraflara sunacağı önerilerin el altından İsrail'e önceden verilmesi sürecin ölü doğmasına neden olmuştur. Ayrıca ABD önerilerine bakıldığı zaman bunların İsrail'in tezleriyle örtüşmesi Arafat'ın ABD'nin arabuluculuğuna olan güvenini sarsmıştır. Clinton'ın baskı ve ısrarlarına rağmen Arafat sunulan anlaşmaların Filistin'e bir şey kazandırmadığını aksine Filistin'in uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının

¹ Birleşmiş Milletlerin 1947 181 A (II) Sayılı Taksim Kararı, 29.11.1948, (Çevrim içi), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/88/PDF/NR003888.pdf?OpenElement>, 20.11.2023.

² "Knesset": İsrail Devletinin yasama organı.

gaspından ibaret olduğunu söyleyerek ABD'nin baskılarına boyun eğmeyip süreci sonlandırmıştır. ABD'nin II. Camp David sürecinde İsrail yanlısı tutum sergilemesi sorunun günümüze kadar gelmesine neden olmuştur. 2017 yılında başkanlık koltuğuna oturan Donald J. Trump ve ekibi İsrail-Filistin uyuşmazlığının çözümü için ABD arabuluculuğunda Yüzyılın Anlaşması adı altında bir barış planı önermişlerdir. ABD başkanı Trump'ın İsrail ile olan yakınlığı, aldığı kararlar ve anlaşmanın kamuoyuna sızan maddeleri ışığında bu anlaşmanın Filistin'e bir şey kazandırmadığı, aksine Filistin devletini ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimden ibaret olduğu açıktır.

Çalışmada Filistin-İsrail barış görüşmelerinden II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması üzerinden ABD'nin arabuluculuk rolünde tarafgirliği incelenecektir. Arabuluculuk kavramı ayrıntılı olarak açıklanarak arabulucunun süreç içerisinde yapmaması gereken taraf olmama ve güvenilir olma kriterleri ortaya konacaktır. 1947'den günümüze ABD'nin Filistin ve İsrail politikasının hangi saikler ile olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması süreçleri incelenerek arabuluculuk rolü üstlenen ABD'nin tarafgirliği ele alınacaktır.

2. Arabulucu

Arabulucu kavramı insanların bir arada yaşamaya başladığından beri uyuşmazlıkların barışçıl yollar ile çözümü için kullandıkları bir yöntem olarak günümüze kadar süre gelmiştir. Uluslararası hukukta arabulucu kavramı ilk defa 1899 ve 1907 Lahey görüşmelerinde ele alınmış ve uyuşmazlıkların barışçıl yollar ile çözülmesi hedeflenmiştir.³ Günümüzde de arabulucu kavramı devletlerin aralarındaki sorunları çözmek için sıkça başvurdukları bir yöntemdir. Hüseyin Pazarıcı'ya göre arabulucu; üçüncü bir devletin, örgütün veya nadiren de olsa bir kişinin çatışmaya taraf devletlerle görüşmelere katılmalarına ve sorunun çözülmesi için yardımcı olmak suretiyle iki taraf arasındaki görüşmelere iştirak etmesi ve hizmetini sunmasıdır.⁴ Ali Suat Bilge'ye göre ise; aralarında uyuşmazlık olan devlet ya da uluslararası kuruluşların sorunlarını ortadan kaldırmak nedeni ile üçüncü bir taraf devlet veya uluslararası örgütün harcadığı çabaya arabulucu denir.⁵ Sara Horowitz, arabuluculuğu bir çatışma ya da müzakerede tarafgir olmayan, güvenilir, önyargısız ve tarafsız davranmaya çalışan üçüncü bir tarafın çabası olarak görmektedir.⁶ Görüşme ya da dostça girişim süreçlerini tercih etmeyen ya da tercih ettiği halde bir sonuca ulaşamayan tarafların ilk başvurduğu barış çözüm yöntemi arabuluculuktur.⁷ Arabuluculukta üçüncü bir kişinin sorunun taraflarına arabuluculuk hizmetini sunması tarafların isteği ile ya da resen olabilmektedir.⁸ Arabuluculuk hizmetinin başlaması ve bitmesi sorunun taraflarının isteğine bağlıdır.⁹ Arabuluculuğun dostça girişimden farkı, arabulucunun taraflara öneride bulunabilmesi ancak bu önerilerin bağlayıcılığının olmaması ve tarafların isteğine bağlı olmasıdır.¹⁰

2.1. Arabulucunun Özellikleri

³ M.Yusuf Eren, "Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi", Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2014, s.66.

⁴ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 8. bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, ss.450.

⁵ Ali Suat Bilge, "Milletler Arası Uyuşmazlıkların Diplomatik Yollar ile Çözülmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 2, Ankara, Şubat 1962, (197-210), s.4.

⁶ Sara Horowitz, *Mediation, Charles Weibel ve Johan Galtung, Handbook of Peace and Conflict Studies*, London and New York: Routledge, 2007, ss. 51-52

⁷ Jacob Bercovitch ve Richard Jackson, *Conflict Resolution in the Twenty-first Century*, Michigan, 2009, s. 32.

⁸ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 450.

⁹ A. e.

¹⁰ A. e., s. 40.

Arabulucu rolünde devletler, örgütler, sivil toplum kuruluşları ve kişiler yer alabilir. Arabulucunun üstlendiği görev itibari ile büyük bir sorumluluğu vardır. Yapılan bir araştırmaya göre devletlerin ve uluslararası örgütlerin giriştikleri arabuluculuk rollerinde daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir.¹¹ Uyuşmazlığa taraf devletleri bir masada oturtması ve çözüm için çabalaması gerekmektedir. Bu çaba esnasında arabulucunun iki taraf arasında arabulucu kapasitesine sahip olması, dengeyi koruması, tarafsız olması, güvenilir olması, arabuluculuğa hazır olması, günah keçisi olmayı kabul etmesi ve iki tarafı da dikkatlice dinlemesi arabulucuda olması gereken özelliklerden bazılarıdır.

2.1.1. Tarafsız olma

Arabulucunun en önemli karakteristik özelliği uyuşmazlığa taraf devletler arasında tarafsız olmasıdır. BM Etkin Arabuluculuk Rehberinde arabulucunun tarafsızlığına açıkça değinilmektedir.

*“Tarafsızlık arabuluculuğun temel taşıdır. Bir arabuluculuk süreci önyargılı olarak algılanır ise, bu durum uyuşmazlığı çözmeye yönelik anlamlı bir ilerlemeyi sarsabilir. Bir arabulucu bütün aktörlere adil bir şekilde davranan dengeli bir süreç yürütmeli ve arabulucunun sonuca ilişkin herhangi bir maddi çıkarı olmamalıdır. Bu aynı zamanda arabulucunun uyuşmazlığın çözümünü ile ilgili olan bütün aktörlerle görüşebilmesini gerekli kılmaktadır.”*¹²

Arabulucu uyuşmazlığa taraf devletlere eşit mesafede olmalı, taraflardan hiçbiri ile arabuluculuk rolüne tehlikeye atacak şekilde yakınlaşmamalıdır.¹³ Arabulucu taraflar arasında eşit davranmalı, aynı mesafede durmalı ve her iki tarafın menfaatlerini dikkate alarak çözüm üretmelidir.¹⁴ Arabulucunun sorunun çözülmesine yönelik hiçbir menfaatinin olmaması ve taraflar arasında aynı mesafede durarak tarafların güvenini kazanması gerekmektedir. Arabulucu tarafsız olduğu sürece tarafların arabulucuya olan güveni daha da artacak ve arabulucunun çözüm önerileri dikkate alınmaya başlanacaktır.¹⁵ Bazen taraflar arasında güç farkının adaletsiz olması taraflardan birini daha zayıf durumda bırakabilir ya da görüşmecilerden biri kişisel ve hitap mahareti nedeniyle üstün olabilir ve müzakerenin yönünü kendi avantajlarına çevirebilir. Bu bağlamda tarafsızlığın her zaman kesin olmadığı ve görüşmenin durumuna göre arabulucunun hareket etmesi gerektiği görülmektedir. Bundan dolayı, tarafsızlık arabuluculuk esnasında izlemeyi, hiçbir şeye müdahale etmemeyi değil aksine yeri geldiği zaman taraflar arasındaki iletişim kopukluklarını dengelemeyi gerektirir.¹⁶

2.1.2. Güvenilir olma

Güvenilirlik arabulucu rolünü üstlenen devlet veya kişiden beklenen ilk özelliklerden biridir. Arabulucunun güvenilir, adil ve dürüst olması ve bu bağlamda bir prestijinin olması gerekmektedir.¹⁷ Arabulucu birey olacak ise güçlü bir siyasi ve sosyal güce sahip olmalıdır. Sorunları etraflıca inceleyebilmesi, tarafsız olduğunu kanıtlanması, barış için çabaladığı kanaatini ortaya koyması, çıkar gruplarından bağımsız hareket etmesi gerekmektedir.¹⁸ Arabuluculuk rolünde devletlere geldiğimizde ise bu süreçler güven bağlamında daha

¹¹ Yakup Şahin, “Uyuşmazlıkların Çözümünde Üçüncü Taraf Rolü Olarak Arabuluculuk”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, Aralık 2021, s. 226.

¹² “Birleşmiş Milletler Etkin Arabuluculuk Rehberi”, *Dışişleri Bakanlığı*, (Çevrim İçi) https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/BM_Etkin_Arabuluculuk_Rehberi_Turkce.pdf, 15.11.2023

¹³ Eren, a.g.e, s.95.

¹⁴ Muzaffer Ercan Yılmaz, *Toplumlar Arası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek: Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlıklar Çözümü*, Bursa, Dora, 2015, s.134.

¹⁵ Eren, a.e. s.96.

¹⁶ Yılmaz, a.e., s. 135.

¹⁷ Şahin, a.e., s. 229.

¹⁸ Yılmaz, a.e., s. 129.

problemlili olabilmektedir. Devletlerin ulusal çıkarları çoğunlukla uluslararası barış isteğinden daha ileri gelmektedir. Güçlü devletlerin arabulucu rolünde yer almalarının önemli bir nedeni olarak tarafları cezalandırma veya ödüllendirme gücüne sahip olması bu devletlere olan güven duygusunu arttırmaktadır.¹⁹ İster devlet olsun ister kişi arabulucunun taraflara güven duygusunu vermesi elzemdir.

3. ABD'nin İsrail Politikası

ABD'nin İsrail politikası Birinci Dünya Savaşında Ortadoğu'da Yahudiler için küçük de olsa bir devlet kurulmasını istemesiyle başlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nda Sykes Picot ve Balfour Deklarasyonu'na destek vererek Yahudiler için bir devlet kurmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda ABD'nin 1947 yılında BM Genel Kurulu'nda Filistin topraklarında bir İsrail devleti kurulması planına destek verdiği görülmektedir. Genel Kurul'da yapılan iki oylamada da İsrail devletinin kurulması için çoğunluk sağlanamaması üzerine ABD Latin Amerika ülkelerini tehdit ve şantajla etkileyerek teamüllere aykırı olmasına rağmen üçüncü oylamada İsrail devletinin kurulması kararını geçirmeyi başarmıştır.²⁰ Ayrıca ABD 1947'de 181 II (A) sayılı Taksim planının Genel Kurul'da kabul edilmesi konusunda da büyük çaba harcamıştır. İsrail'in devletinin kurulmasından on dakika sonra İsrail'i tanıyan ilk ülke olmasına rağmen ABD'li karar vericiler İsrail ve Araplar arasında eşit mesafede durmaya çalışmış ve İsrail devletine resmi taahhütlerde bulunmaktan kaçınarak çıkarlarını korumak istemişlerdir.²¹ Çünkü Ortadoğu'da var olan petrol kaynakları yüzünden ABD Araplarla arasının açılmasını istememiştir. ABD bugün olduğu gibi her ne olursa olsun İsrail'i desteklememiş kendi ulusal hedefleri doğrultusunda hareket etmiştir.²² ABD'nin İsrail ile ciddi olarak ilgilenmeye başladığı dönem 1960 sonrası Suriye ve Irak'ta Nasır yanlısı askerlerin göreve gelmesi ile birlikte İsrail'in önemi giderek artmasından dolayıdır. Bununla birlikte, John F. Kennedy'nin yerine başkan olan Lyndon B. Johnson'un 1950'den beri Yahudi lobileriyle ilişkilerinin iyi olması İsrail ile ABD arasındaki yakınlaşmayı daha da arttırmıştır.²³

Diğer yandan 1960 sonrası Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin Ortadoğu da Arapları kendi tarafına çekmeye çalışması ABD'yi endişelendirmiştir. 1967'de İsrail'in Araplarla yaptığı Altı Gün Savaşı'nda büyük bir başarı elde etmesi ABD'ye İsrail'in bölgede değerli bir müttefik olabileceğini göstermiştir. ABD bu tarihten itibaren İsrail'e verdiği desteği arttırmış ve bölgede güçlü bir İsrail devletinin ABD'nin çıkarları için gerekli olduğu kanaati ortaya çıkmıştır. Ayrıca İsrail, Ortadoğu'da SSCB'nin yayılmasını büyük ölçüde engellemiştir.²⁴ ABD'nin bu tarihe kadar Filistin İsrail sorununun çözümüne dair bir politika izlerken, bu tarihten sonra İsrail yanlısı bir politika izlemeye başladığını söylemek mümkündür. BM Genel Kurulu'nda Rusya'nın İsrail'in 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi talebini ABD veto ederek tarafgirliğini açıkça ortaya koymuştur.²⁵ Bununla birlikte ABD, İsrail'in BM tarafından kınanmasına dair girişimleri engellemiştir. ABD'nin İsrail politikasında önemli dönüm noktaları ise 1979'da SSCB'nin Afganistan'ı

¹⁹ A. e., s. 132.

²⁰ Haydar Oruç, "ABD'nin Filistin- İsrail Politikası", 2014, ss.3-4, (Çevrim içi) https://www.academia.edu/10234282/ABDnin_%C4%B0srail_Filistin_Politikas%C4%B1, 15.11.2023.

²¹ John J. Mearsheimer ; Stephen M.Walt, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s.6.

²² Mehmet Şahin, "ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 21, Eylül 2010, 39-45, s.2

²³ Bora Bayraktar, *Oslo Barış Süreci, İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1991-2000*, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s.208.

²⁴ Stephen M. Walt; John Mearshemier, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, Profil Yayıncılık İstanbul, 2007, s. 14.

²⁵ Şahin, a.e., s. 3.

işgal etmesi ve İran'da Şah rejiminin devrilmesi olmuştur. Bu olaylar İsrail'in bölgede stratejik öneminin daha da artmasına neden olmuştur.²⁶ ABD 1973 Arap-İsrail savaşında İsrail'e iktisadi ve askeri destek vererek savaşın seyrini değiştirmiştir. ABD 1980'li ve 1990'lı yıllarda da İsrail'in tezlerini savunmayı sürdürmüştür. Ancak 1991 Körfez Savaşı sonrası bu politikalarda kısmen de olsa bir değişim yaşanmış ve Filistin'de imtiyazlar koparılacağı düşüncesiyle Yaser Arafat önderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ile Norveç'in başkenti Oslo'da görüşmeler başlamıştır. Nihayetinde taraflar arasında Oslo anlaşması imzalanmıştır.²⁷ Devamında 1995 yılında İsrail başbakanı İzak Rabin'in öldürülmesi, süreci sekteye uğratmış; ABD başkanı Clinton ise sürecin devam etmesi için büyük bir çaba sarf etmiştir. Bu bağlamda Filistin'e giderek mekik diplomasisi yöntemiyle tarafları bir araya getirmeye çalışmıştır. 2000 yılında Clinton'ın çabaları sonucu II. Camp David görüşmeleri ABD'nin arabuluculuğu ile başlamış ancak tarafların Kudüs, mülteciler ve İsrail'in yasa dışı yerleşim yerleri gibi hayati önem ihtiva eden konularda anlaşamamaları ve ABD heyetinde yer alan Yahudi İsrail yanlısı diplomatlar yüzünden süreç başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁸ Günümüze geldiğimizde ise ABD'nin bölgeye yönelik politikasında İsrail'in varlığını korumanın belirleyici olduğu ifade edilmelidir. İsrail'in ABD'nin bölgedeki en güvenilir müttefiki olması bu desteğin en önemli nedenidir.²⁹ İsrail'in Filistinlilere karşı terörle mücadeleyle bahane ederek uygulamış olduğu yıldırma ve insan haklarına aykırı politikaları ABD desteklemekte, hatta Tel Aviv'e iktisadi ve askeri yardım yapmaktadır.³⁰ ABD 2009 rakamlarına göre İsrail'e yaklaşık 3 milyar dolar yardım etmektedir ve İsrail bu yardımı nasıl harcayacağı konusunda hesap vermesi gerekmeyen tek ülkedir.³¹

2017 yılında başkanlık koltuğuna oturan Danold J. Trump ABD tarihinde görülmemiş bir şekilde İsrail lehine birçok karara imza atmıştır. İsrail-Filistin uyuşmazlığında iki devletli yapıyı reddetmiş, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanımış, Golan tepelerini İsrail'e vermiş ve İsrail'in uluslararası hukuka aykırı ve yasadışı yerleşim birimlerini meşru hale getirmiştir. Başkan olduktan sonra gündeme getirilen Yüzyılın Anlaşması planı Trump yönetiminin İsrail'e verdiği desteği ve tarafgirliğini açıkça göstermesi açısından önemli bir veridir.

4. ABD'nin Filistin Politikası

ABD'nin sorunun başladığı 1947'den beri tutarlı bir Filistin politikası olmamıştır. Yukarıda da değindiğimiz gibi 1947 yılında BM Genel Kurulu'na yapılan Filistin'de İsrail devleti kurulması yönündeki öneriyi destekleyen ABD teamüllere aykırı olmasına rağmen Genel Kurul'da iki defa reddedilen tasarıyı üçüncü defa oylamaya sunmuştur. Üçüncü oylamada ABD'nin desteğiyle İsrail lehine karar alınmıştır. Filistin topraklarının taksim edilmesi planı konusunda BM Genel Kurulu'nda 29 Kasım 1947 günü yapılan oylamada, çoğunluk planı Genel Kurulun 181 (II)A Sayılı kararı olarak 13 ret ve 10 çekimser oya karşılık ABD dâhil 33 oyla kabul edilmiştir.³² ABD'nin ve İngiltere'nin desteği ile BM'nin almış olduğu bu karar Arap devletlerinin itirazlarına karşın uygulamaya konulmuştur. Ayrıca bu karar devletlerin egemen eşitliği ilkesi ve self determinasyon ilkesine aykırıdır. Çünkü Yahudiler Filistin'de nüfusun yaklaşık %30'unu oluşturmalarına rağmen Filistin topraklarının %52'si taksim planı çerçevesinde Yahudi devletine tahsis edilmiştir. Yine de ABD, 1967 tarihli Altı Gün

²⁶ Oruç, a,g,e, s. 3.

²⁷ A.e., s. 4.

²⁸ Bayraktar, a,g,e, s. 211.

²⁹ Jim Zanotti, "Israel: Major Issues and U.S. Relations", *Congressional Research Service Report*, 27.09.2023,

s.1

³⁰ A.e.

³¹ Walt ve Mearshemier, a.e., ss. 28-31.

³² Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap - İsrail savaşları (1948- 1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1994, ss.88-89.

Savaşı'na kadar Filistin konusunda yapıcı olmaya çalışmış; 1948 Arap-İsrail savaşında evlerinden olan mültecilere geri dönüş hakkını tanımış ve iki devletli yapıyı desteklemiştir. Ancak yukarıda da değinildiği üzere, hem 1960 sonrası uluslararası ortamda yaşanan olaylar hem de 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in büyük bir başarı göstererek kendini ABD'ye kanıtlanması bir dönüm noktası olmuştur. 1967 sonrası ABD artık İsrail'in arkasında durmaya başlayarak Filistin politikasında İsrail merkezli bir anlayış izlemeye başlamıştır. Bunun en büyük örneği 1973 Yom Kippur Savaşı'nda aleni olarak ABD'nin İsrail'i askeri ve iktisadi bakımdan destekleyerek savaşı kazanmasında önemli bir rol oynamasıdır. 1974 yılına kadar ABD Filistin için Ürdün'ü muhatap alırken 1974 sonrası Arap Birliği'nin kararı ile Yaser Arafat liderliğinde FKÖ Filistin'in meşru temsilcisi olmuştur. Hatta 1974 yılında Yaser Arafat ABD ve İsrail'in tüm engellemelerine rağmen BM Genel Kurulu'nda konuşarak Filistin'i üye olmayan gözlemci devlet statüsüne sokmuştur.³³ Devamında 1975 yılında FKÖ'nün girişimleriyle BM Genel Kurulu'nda Siyonizm'in ırkçılık olduğunun kabul edilmesi FKÖ'nün ilk ve en önemli başarılarından biridir.

ABD'nin 1979'da Camp David'de Mısır ve İsrail arasında bir barış anlaşması imzalatması Filistin için durumun daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. 1988 yılında Ürdün'ün Filistin üzerindeki tüm haklarından vazgeçtiğini ilan etmesi üzerinde Yaser Arafat 1988'de Cezayir de Filistin devletinin kurulduğunu ilan etmiştir.³⁴ Bu ilandan önce 1987'de FKÖ den bağımsız bir şekilde işgal ve baskı altında yetişen Filistinli gençlerin başlattığı intifada (*ayaklanma*) kısa sürede Filistin topraklarının tümüne yayılmıştır. İsrail intifada hareketini sert bir şekilde bastırmaya çalışsa da bunda başarılı olamamıştır.³⁵ Bunun üzerine ABD, FKÖ ile iletişime geçerek FKÖ'nün tanınması karşılığında intifadan vazgeçmesi talebinde bulunmuştur. Bu talebi kabul eden FKÖ tarafların barış ve güvenlik içerisinde var olma haklarına saygı duyduğunu ifade etmiştir.³⁶ Ancak 1991 Körfez Savaşı'nda Yaser Arafat'ın Saddam Hüseyin'i desteklemesi her şeyin seyrini değiştirmiştir. ABD, Arafat'ın bu hareketine karşı 1991'de yapılacak olan Madrid Konferansı'ndan FKÖ'yü men etmiştir.³⁷ Körfez Savaşı sonrası yalnız kalan Arafat'ın bu durumunu gören İsrail ve ABD harekete geçerek Arafat ile barış görüşmelerine başlamıştır. Nihayetinde Arafat 30 yıldır sürdürdüğü mücadeleden büyük tavizler vererek 1993 yılında Oslo sürecine girmek zorunda kalmıştır.³⁸ ABD'nin arabuluculuğunda devam eden Oslo sürecinde bazı konularda taraflar anlaşmaya varabilmiştir. Ancak nihai ve ana konular üzerinde bir anlaşma sağlanamamıştır. Zaten İsrail'in barış sürecinde izlediği politika incelenince, İsrail'in barış yapmaktan yana olmadığı ve uluslararası topluma barış yapıyor gibi görünerek kazanımlarını sağlamlaştırmaya çalıştığı görülmektedir. ABD ise bu süreçte İsrail tezlerini savunan bir politika izleyerek sürecin tıkanmasında önemli bir etken olmuştur.

5. II. Camp David Süreci

1993'ten başlayarak 2000 yılına kadar devam eden Oslo süreci zaman zaman kesintiye uğrasa da taraflar küçük tavizler vererek bazı konularda anlaşmaya varabilmişlerdir. Ancak temel meseleler olan Kudüs, mülteciler sorunu, İsrail'in yasa dışı yerleşim yerleri ve kurulacak olan Filistin devletinin sınırları konusunda bir anlaşmaya varamamışlardır. 11-24 Temmuz 2000'de ABD Başkanı Clinton'ın girişimleriyle nihai statü anlaşması konusunda bir uzlaşma sağlamak için Camp David'de İsrail başkanı Ehud Barak ve FKÖ lideri Yaser Arafat'ın

³³ Oruç, a.g.e, s. 5.

³⁴ A.e.

³⁵ Ömer Turan, *Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu*, Step Ajans, İstanbul, s.179.

³⁶ Oruç, a.e., s. 5.

³⁷ Turan, a.e., s. 180.

³⁸ Ömer Turan, *Düşman Kardeşler Siyonizm, İsrail, Filistin Direnişi*, Step Ajans, İstanbul, 2002, S.142.

katılımlarıyla süreç yeniden başlamıştır.³⁹ ABD başkanı Clinton tarafları anlaşmaya ikna etmek için ekonomik ve siyasi tüm nüfuzunu kullanarak baskı uygulamaya çalışmıştır.⁴⁰

Filistin tarafı görüşmelere bazı kırmızı çizgilerle gelmiştir. Nitekim Arafat'ın Kudüs'ün egemenliğinin kimde olacağı, 1948 tarihli BMGK'nin 194⁴¹ sayılı kararına göre Filistinli mültecilerin dönüş hakkı ve BMGK'nin 242⁴² ile 338⁴³ kararları gereğince 1967 savaşı sonrası İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi konularında sert bir duruş sergileyeceği bilinmekteydi.⁴⁴ İsrail tarafı ise daha çok güvenlik odaklı bir politika izlemeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda II. Camp David sürecinin en büyük aldatmacası Ehud Barak'ın Camp David'e kendi hazırladığı anlaşma metnini dayatmak için gitmesi olmuştur. Barak'a göre, Filistin ya İsrail lehine anlaşmayı kabul edecek ya da reddederek İsrail ve dünya kamuoyunda Filistin tarafının barış için olgunlaşmadığı ürerinden bir algı oluşturulacaktı. Bu durum başkan Clinton ve Yahudi danışmanları tarafından da destekleniyordu. Diğer yandan bu anlaşma tasarısı hiçbir yasa ve kanuna dayanmamakta ve sadece ABD'nin ve İsrail'in iyi niyetine bırakılmaktaydı. Ancak bu iyi niyet İsrail'in yönlendirmesinden öteye gidememiştir.⁴⁵ Arafat ise Camp David'e çekinerek gelmiştir. Arafat Oslo sürecinde verilen birçok sözün tutulmaması üzerine Camp David'e Kudüs ve Harem-i Şerif konusunda bir anlaşmaya zorlanacağı endişesiyle katılmıştır.⁴⁶ Ayrıca Amerikan heyetinin yarısının yahudi diplomatlardan oluşması ve görüşmelere hazırlıksız gelmeleri yüzünden ilk başta görüşmelerin yönetimi İsrail'e bırakılmıştır.⁴⁷ İsrail Kudüs ve mülteciler konusunda geri adım atmayacağını görüşmelerin başında ABD'ye bildirmiştir. Arafat ise 1967 öncesi topraklardan daha azına razı olmayacağını belirtmiştir. II. Camp David sürecinde Kudüs'ün geleceği konusundaki tıkanma ise, hem ABD tarafının hem de İsrail tarafının olaya Filistin halkını aşağılayacak ve barış sürecinin temeli olan BMGK'nin 242 sayılı kararıyla tümüyle çelişen bir biçimde yaklaşmasından dolayı sürecin ölü doğmasına neden olmuştur.⁴⁸ İsrail'in kuliste önerip Filistin'in reddettiği öneriler ABD heyeti tarafından uzlaşma önerileri olarak tekrardan Filistin tarafına sunuluyor ve Filistin'in kabul etmesi için baskı yapılıyordu. Filistinlilerin sunulan anlaşmaları reddetmesinin ardından tasarıların içeriği ile biraz oynanarak bunlar tekrar Filistinlilerin önüne konuluyordu. Anlaşmayı sunma işini ise İsrail yerine Clinton yapmakta, böylelikle Arafat'a baskı uygulanmaya çalışılarak Kudüs ve mülteciler konusunda geri atması halinde kendisine küçük bir Filistin devleti vaat edilmekteydi.⁴⁹ Hatta ABD heyetinin İsrail'in süreci baltalayan girişimlerini hoş görmesi ve ABD heyetinin taraflara sunduğu anlaşma metinlerinin İsrail'e el altından verildiğinin ortaya çıkması arabulucu olan ABD'ye olan güvenin alt üst olmasına neden olmuştur.⁵⁰ ABD heyeti Başkanı Ross'un Kudüs konusunda sunmuş olduğu tasarıda Kudüs yerine genişletilmiş Kudüs mahallelerinin

³⁹ Tayyar Arı, "Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?", *Akademik Orta Doğu*, Cilt 2, Sayı 1, 2007, s.13.

⁴⁰ Oruç, a.e., s. 4.

⁴¹ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Filistinli Mültecilerin Geri Dönüş Hakkı ile ilgili 27 Kasım 1948 Tarihli 194 Sayılı Kararı, 27 Kasım 1948, (Çevrim içi), <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20ARES%20194.pdf>, 20.11.2023.

⁴² Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1967 Tarihli 242 Sayılı Kararı, 1967, (Çevrim İçi) <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCRes242%281967%29.pdf>, 20.11.2023.

⁴³ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1973 Tarihli 338 Sayılı Kararı, 1973, (Çevrim İçi) <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCR338%281973%29.pdf>, 20.11.2023.

⁴⁴ Bayraktar, a.e., s. 282.

⁴⁵ Marwan Bishara, *Filistin/İsrail Barış veya İrkçılık*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, ss. 59-60.

⁴⁶ Bayraktar, a.g.e, s. 283

⁴⁷ A.e.

⁴⁸ Bishara, a.e., s.80.

⁴⁹ Bayraktar, a.e., s. 284, Bishara, a.e., s. 60.

⁵⁰ A.e.

kendilerine verileceğini düşünen Arafat bunun bir İsrail-ABD komplosu olduğunu dile getirmiş ve Camp David sürecinin bir aldatmaca olduğu fikri artık kesinleşmiştir.⁵¹ Zaten hali hazırda II. Camp David öncesi Clinton Kudüs'ü çerçeve anlaşmadan ayrı tutan bir anlaşmadan yanaydı. Daha sonra ise Clinton zirve esnasında Kudüs meselesinin çözülebileceğine inandı. Bu bağlamda Clinton İsrail ve ABD'nin taleplerini Filistin tarafına aktardıysa da bu talepler Filistinlilerin isteklerini hiçbir şekilde karşılamıyordu. Ayrıca Clinton yönetimi arabuluculuk yaparken ne uluslararası hukuku ne de BMGK'nin 242 sayılı kararını dikkate almıştır.⁵² Bu durum görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ana nedenlerinden biridir.

16 Temmuz 2000'de Barack ve Clinton görüşmesi sonrası 1967 ön kabulünün denklemden düşmesi üzerine toplantı Filistin-İsrail görüşmesinden ziyade ABD-Filistin görüşmesine dönüşmüştür. Bu durum karşısında Filistin tarafının daha önce sarsılan güveni bu sefer çökme noktasına gelmiştir. Filistin tarafının artık Clinton ve ABD heyetinin tarafsızlığına güveni kalmamıştır.⁵³ Diğer yandan İsrail heyeti BM Genel Kurulu'nun 1948 tarihli 194 sayılı kararı çerçevesinde mültecilerin geri dönüş hakkını reddetmiş ve bu minvalde anlaşmalar önermiştir. Filistin heyeti ise 194 sayılı karara aykırı bir anlaşmaya imza atmanın ihanetle eş anlama geldiğine inanarak bu tasarıları reddetmiştir. İsrail bu noktada Kudüs ve mültecilerin geri dönüş hakkını kendi güvenliği açısından hayati görüyor ve bu hakkın kabul edilmesi halinde İsrail'in Filistin üzerinde hâkimiyetinin ortadan kalkacağından endişe duyuyordu.⁵⁴ Sekizler Grubu (Group of Eight-G8) zirvesi öncesi Clinton bir anlaşmaya varabilmek için taraftarı sıkıştırmaya başlamıştır. Ancak İsrail heyetinin Kudüs konusunda sunduğu anlaşma metinleri Arafat tarafından kabul görmemiştir. Clinton Arafat'a anlaşmaya yanaşması halinde G8 zirvesinde büyük yardım toplayacağı vadinde bulunmasına rağmen Arafat "*Kudüs'ten vazgeçecek Arap ben olmayacağım*" diyerek önerileri reddetmiştir.⁵⁵

Kurulacak Filistin devletine gelince İsrail'in Filistin'e önerdiği devlet Batı Şeria ve Gazze'de sınırlı yapıda iki ayrı devletten oluşmaktaydı. Filistin devleti ordusu olmayan, silahsızlandırılmış, tarafsız bir devlet olacak, İsrail'den izinsiz ittifaklara katılamayacak, ağır silahları olmayacak ve ülkesinde hiçbir yabancı asker barındırmayacaktı.⁵⁶ Tüm bu koşullara bakıldığında Filistin'e önerilen bu planın kabul edilmesinin hiçbir yolu yoktu.

G8 zirvesi sonrası Clinton Camp David'e gelerek taraflara özellikle Arafat üzerinde baskı kurmaya çalıştı. Clinton Ürdün ile Filistin toprakları arasında bir Amerikan gücünün konuşlanacağı önerisini sunmuş ve Arafat bu öneriyi kabul etmiştir. Clinton bunun üzerine diğer meselelere geçmek istemiş ancak her iki taraf da Kudüs ve mülteciler konusunda ne olacağını görmeden ilerleme kaydedemeyeceklerini dile getirmişlerdir. Bunun üzerine Clinton görüşmelerin son gününde Arafat ile anlaşma yapmak için son bir hamle ile eski Müslüman mahallesinde Harem-i Şerif yakınlarında bir başkanlık sarayı önermiştir. Ancak Arafat Clinton'ın konuyu anlayamadığını öne sürerek öneriyi reddetmiştir. Clinton, Filistin heyetine eğer anlaşmayı kabul etmezlerse ABD'nin barış görüşmelerinde ayrılacağı ve ikili ilişkilerin askıya alınacağı tehditlerinde bulunmasına rağmen Arafat anlaşmaya yanaşmamıştır.⁵⁷

25 Temmuz 2000'de görüşmeler sonlandırılmış ve Clinton görüşmeler başlamadan önce eğer görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanırsa kimseyi suçlamayacağım sözünü vermesine rağmen

⁵¹ A.e., s. 286.

⁵² Bishara, a.e., s. 84.

⁵³ Bayraktar, a.e., s. 286

⁵⁴ Arı, a.e., s. 14.

⁵⁵ Bayraktar, a.e., s. 288.

⁵⁶ Arı, a.e., s. 15.

⁵⁷ Bayraktar, a.e., ss. 289-290.

kapanış konuşmasında İsrail heyetinin daha fazla çaba harcadığını Arafat'ın ise taviz vermediğini söyleyerek Arafat'ı uluslararası toplum nezdinde yalnızlaştırmıştır. Arafat, Gazze'de kahraman gibi karşılanmıştır. Ayrıca zirveden önce kararlaştırılan Kudüs etrafındaki 3 köydeki İsrail askerlerinin çekilmesi konusunda Clinton, Barak'ı “*yerinde olsam bu çekilmeyi yapmazdım*” diyerek aksi yönde teşvik etmiştir.⁵⁸ Clinton'ın bu ifadesi ABD'nin İsrail-Filistin sorununda açıkça taraf olduğunun bir göstergesi olarak gösterilebilir.

Son otuz yılın ABD hükümetleri içinde Clinton yönetimi İsrail'e en yakın yönetimlerden biri olarak görülmektedir. Uluslararası hukuka saygı konusunda da en kötü yönetim olduğu iddia etmek mümkündür. Filistinlilere aksi yönde birçok güvence vermesine rağmen Batı Şeria'da Yahudi yerleşimleri ve Doğu Kudüs'ün işgali gibi meselelerde geleneksel Amerikan politikasından uzaklaşmıştır. Clinton barış için engel ve barış açısından yıkıcı olan yeni yerleşim yerlerinin Filistin tarafından kabul edilmesini istemiştir.⁵⁹ Camp David zirvesi sonucunda İsrail devleti elindeki toprakları korumuş ve uzlaşmaya yanaşan taraf olarak görüldüğü için uluslararası toplumun desteğini kazanmıştır. Filistin ve Arafat ise Kudüs ve mülteciler ile ilgili İsrail ve ABD'nin önerilerini kabul etmediği için uzlaşmaz olarak anılmaya başlanmıştır.

Arabulucu rolünü üstlenmesine rağmen ABD tarafsız ve güvenilir olamamıştır. ABD'nin sürecin başından itibaren sorunun çözümüne dair sunduğu tasarılar Filistin'e bir şey kazandırmaktan ziyade İsrail'in kazanımlarını meşrulaştırma amacı taşımaktadır. II. Camp David sonrası İsrail'in Kudüs üzerindeki uygulamalarının uluslararası kamuoyu nezdinde meşrulaştığı iddia edilebilir.

6. Yüzyılın Anlaşması

İsrail-Filistin sorununda ABD 1979 yılında başlayan I. Camp David barış görüşmelerinden beri arabulucu rolünü üstlenmiştir. O günden bugüne ortaya atılan, I. Camp David, Oslo, II. Camp David ve Yol Haritası planları İsrail'in lehine olan planlar olmakla birlikte Filistin'in isteklerinin göz ardı edildiği anlaşmalardır. Barış yapmaktan ziyade bütün dünyaya barış yapıyor gibi gözükme amacını taşımaktadır. Özellikle hazırlanan planlarda Filistin'in İsrail'e bağlı özerk bir devlet olması, ordusunun olmaması ve maliyesinin İsrail'e bağlı olması gibi şartlar bulunmaktadır. Bu anlaşmaların Filistin'e bir şey kazandırmaktan ziyade Filistinlilerin uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru haklarının gasp edilmesinden ibaret olduğu açıkça ortadadır. İsrail ve ABD dört barış sürecinde de istedikleri anlaşmayı Filistin ile yapamamışlar ya da yapmak istememişlerdir.

2017'de başkanlık koltuğuna oturan Donald J. Trump seçim döneminde yahudilerin desteğini almak için İsrail ve Yahudi lobisine birtakım sözler vermiştir. Bu sözlerden biri de malum olduğu üzere sözde ABD'nin hazırladığı Yüzyılın Anlaşmasını ABD'nin arabuluculuğu ile işler hale getirmektir. Anlaşmanın içeriği açıklanmasa da kamuoyuna yansıyan maddeler ışığında anlaşma Filistinlilere bir şey katmamakta, aksine İsrail'in yıllardır dile getirdiği isteklerini kodifiye etmektedir.

İsrail uluslararası hukuka aykırı politika ve taleplerini meşrulaştırmak için Trump yönetimini bir araç olarak kullanmıştır. Başta Trump, Başkan yardımcısı Mike Pence, Trump'ın damadı Jared Kushner, özel temsilcisi Jason Greenblatt, İsrail büyükelçisi David Friedman ve ABD'nin BM temsilcisi Nikki Halley gibi isimler İsrail'i hem ulusal hem de uluslararası arenada destekleyen Yahudi isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁰ Trump başkan seçildikten

⁵⁸ A.e., s. 293.

⁵⁹ Bishara, a.e., s. 72.

⁶⁰ Omar Shaban, “The Future of the Palestinian Cause in the Shadow of the “Deal of the Century””, *Palestine-Israel Journal*, Cilt 23, Sayı 2, 2018 (Çevrim içi) <https://pij.org/articles/1840>, 14.11.2023.

sonra Ağustos 2017’de Kushner ve Greenblat Ortadoğu’ya giderek bölge ülkelerini tek tek ziyaret etmiş ve anlaşma için görüşmelerde bulunmuştur. 2019’un Haziran ayında ise anlaşmanın son halini görüşmek için Ortadoğu’ya bir dizi ziyarette daha bulunmuşlardır.⁶¹ Mısır’da Sisi, Filistin de Mahmut Abbas, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ile planın ayrıntıları görüşülmüştür. Abbas sözleşmeyi okumayı reddetmiştir.⁶² Çünkü anlaşmanın basına yansıyan maddelerinde anlaşmanın İsrail’in taleplerinden ibaret olduğu ortaya çıkmıştır. Kushner ve ekibi Suudi Arabistan, Mısır ve BAE iyi ilişkiler tesis ederek bölgedeki Arap devletlerinin de içinde olduğu İsrail’in ve ABD’nin amaçlarına hizmet edecek bir blok kurmayı hedeflemiştir. Trump’ın ilk yurtdışı gezisini Arabistan’a yapması ile birlikte Arabistan kralı Selman ve Mısır Devlet başkanı Sisi’nin Trump ile birlikte yeşil bir kürenin yanında verdikleri poz oluşturulmak istenilen bloğun bir göstergesi olmuştur.⁶³ Bahreyn’in başkenti Manama’da düzenlenen konferansta Kushner Yüzyılın Anlaşması planının “*yüzyılın fırsatı*” olduğunu iddia etmiştir. Konferansın gayesinin Gazze ve Batı Şeria’nın kalkınması için 50 milyar dolarlık bir yatırımın nasıl yürürlüğe sokulacağını ve daha sonrasında ise siyasi adımların uygun bir zamanda yürürlüğe koyacaklarını belirlemek olduğunu dile getirmiştir.⁶⁴ FKÖ’nün yönetim kurulu üyesi Ahmet Mecdalani, Kushner’ın Yüzyılın Anlaşması planının içeriğini Prens Selman’a ilettiğini, Selman’ın ise bu bilgileri Filistin tarafı ile paylaştığını belirtmiştir. Mecdalani anlaşmanın kabul edilemeyeceğini çünkü anlaşmanın Filistin’in tasfiyesinden ve yok edilmesinden ibaret olduğunu savunmuştur.⁶⁵ İsrail yanlısı DEBKA internet sitesinde 20 Mayıs 2018’de kesin olmamakla birlikte anlaşmanın içeriğine yönelik bilgiler verilmiştir. DEBKA’ya göre Trump yönetimi anlaşmayı hazırlık sürecinde S. Arabistan, BAE, Mısır ve İsrail’deki mevkidaşları ile paylaşmıştır. Filistin politikasında öne çıkarılmak istenilen Muhammed Dahlan’ın da sürece dâhil edilmesiyle Filistin içinde bölünmeye neden olunmak istenmektedir. Trump Türkiye’yi de anlaşmanın içine sokmak istemiş ancak Türkiye’nin Filistin konusunda görüşünün net olması ve Hamas ile olan ilişkileri nedeniyle Türkiye sürece dâhil olmamıştır.⁶⁶ Anlaşmanın kamuoyuna yansıyan maddelerine göre;

- *“Batı Şeria’nın yaklaşık yarısında ve tüm Gazze Şeridi’nde sınırlı bir egemenlikle bir Filistin devleti kurulacak.*
- *İsrail, Batı Şeria ve sınır geçişlerinin güvenliğini üstlenmeye devam edecek.*
- *Batı Şeria’nın Ürdün Vadisi yine İsrail egemenliğinde kalacak.*
- *Doğu Kudüs’ün kenar Arap mahalleleri Filistin’e verilecek ama Mescid-i Aksâ’nın yer aldığı Eski Şehir bölgesi İsrail’e bırakılacak.*
- *Filistin devletinin başkenti Ebu Dis olacak.*

⁶¹ “İsrail Ulus Devlet Yasasından Yüzyılın Anlaşmasına”, *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi*, 21.07.2018, (Çevrim içi) http://sdam.org.tr/haber/172-israil-ulus-devlet-yasasından-yuzyilin-anlasmasina/#_ftn12, 02.11.2023.

⁶² Clare Short, “Beyond Trump’s “Deal of the Century””, *Al Jazeera Centre for Studies*, 2018, s. 3.

⁶³ Kadriye Sımmaz, “Geri Dönüş Yürüyüşleri Işığında Barışın Geleceği ve “Yüzyılın Anlaşması””, *İnsamer*, 07.11.2018, (Çevrim içi) https://insamer.com/tr/geri-donus-yuruyusleri-isiginda-barisin-gelecegi-ve-yuzyilin-anlasmasi_1770.html#_ftn9, 02.11.2023.

⁶⁴ “Başarısız Olmaya Mahkûm Bir Plan: Yüzyılın Anlaşması ve Bahreyn Zirvesi”, *SETA*, 30.06.2019, (Çevrim içi) <https://www.setav.org/basarisiz-olmaya-mahkum-bir-plan-yuzyilin-anlasmasi-ve-bahreyn-zirvesi/>, 02.11.2023.

⁶⁵ Qays Abu Samra; Gülşen Topçu, “Yüzyılın Anlaşması’nın detaylarını Prens Selman paylaştı”, *Anadolu Haber Ajansı*, 10.01.2018, (Çevrim içi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-yuzyilin-anlasmasi-planinin-detaylarini-prens-selman-paylasti/1027640>, 02.11.2023.

⁶⁶ “Erdoğan: Türkiye barışı tehdit eden Yüzyılın Anlaşması’na izin vermeyecek”, *İletişim Başkanlığı*, 09.02.2020, (Çevrim içi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-turkiye-barisi-tehdit-eden-yuzyilin-anlasmasina-izin-vermeyecek, 14.11.2023.

- *Mescid-i Aksâ camisinin egemenliği değil, idaresi Ürdün ve Filistin'in ortak kontrolünde olacak.*
- *Gazze Şeridi, HAMAS'ın silah bırakması şartıyla Filistin devletine dâhil edilecek.*
- *Filistinli mültecilere geri dönüş hakkı tanınmayacak ancak tazminat için uluslararası bir mekanizma oluşturulacak.*
- *Trump'ın planı ile birlikte İsrail, tüm Yahudilerin anavatanı olarak tanınacak, Filistin'in egemenliği ise Filistin anavatanı ile sınırlı olacaktır.*⁶⁷

Kamuoyuna yansıyan maddeler incelendiğinde Filistin'in bu anlaşmadan hiçbir şey kazanmayacağı aksine eğer anlaşmayı kabul ederse uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarının neredeyse tamamını kaybedeceği görülmektedir. Anlaşma metninin İsrail'in isteklerinden ibaret olduğu açıkça görülmekle birlikte bu maddelerin hazırlanma sürecinde Arap devletlerinin de yer alması ve ilgili şartları kabul etmeleri son derece vahimdir. ABD'nin İsrail ile hazırladığı anlaşma incelendiğinde metnin uluslararası hukuka ve BM genel ilkelerine aykırı olduğu ve ABD'nin savunuculuğunu yaptığı uluslararası hukukun üstünlüğü, işgal yoluyla toprak kazanmama ve insan hakları gibi değerleri yok saydığı görülmektedir. Yüzyılın Anlaşması İsrail'in uzun zamandır devam ettirdiği politikalarının meşrulaştırılmasından ibarettir.⁶⁸ ABD'nin bölgede İsrail'in güvenliği ve büyük İsrail devletinin kurulması için her türlü çabayı gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu süreçte Ortadoğu'da en güvenilir müttefiki İsrail'in güvenliği ve çıkarları ABD'nin çıkarları haline gelmiştir. Filistin'in bu anlaşmaya karşı çıkmasına rağmen Filistin göz ardı edilerek süreç işletilmeye çalışılmıştır. Öncelikle bölge ülkeleri ile İsrail arasındaki sorunları çözmeye çalışan ABD'nin, daha sonra bölge ülkelerinin baskısıyla Anlaşmayı Filistin'e kabul ettirmeyi hedeflediği düşünülmektedir.⁶⁹ ABD anlaşmayı kabul etmeyen Filistin'e karşı; Ocak 2018'de ilk olarak Filistin'e yapacağı 125 milyon dolarlık yardımın 65 milyon dolarlık kısmını askıya almıştır. Daha sonra, 25 Ağustos 2018'de Filistin'e yapılacak olan 200 milyon dolarlık yardımın başka bir yere aktaracağı belirtilmiştir. 31 Ağustos 2018'de ise Trump United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA)'ya mali yardımların tümünü durdurmuştur. 8 Eylül 2018'de Doğu Kudüs'te Filistinlilere hizmet veren hastanelere vereceği 25 milyon dolarlık yardımı iptal eden Trump yönetimi 10 Eylül 2018'de de FKÖ'nün Washington temsilciliğini kapatarak Yüzyılın Anlaşmasını kabul etmeyen Filistin üzerinde ekonomik ve siyasi baskı uygulamaya başlamıştır.⁷⁰

7. Sonuç

Filistin-İsrail uyuşmazlığı 1947 yılından beri uluslararası sistemi meşgul eden bir sorun olarak devam etmektedir. ABD soruna 1947'den beri taraf olmakla birlikte İsrail yanlısı tutum sergilemeye başlaması 1967 Arap-İsrail savaşından sonra olmuştur. Hem bölgesel sorunlar hem de uluslararası arenada yaşanan gelişmeler ABD'yi İsrail yanlısı tutum takınmaya sevk etmiştir. Bu tarihten sonra ABD için İsrail bölgede önemli ve korunması gereken bir aktör olarak görülmeye başlanmıştır. Filistin-İsrail barış görüşmelerinde arabulucu rolü üstlenen ABD'nin makalenin konusu olan II. Camp David ve Yüzyılın Anlaşması görüşmelerinde taraf olarak İsrail yanlısı bir tutum takındığı gözlemlenmiştir.

⁶⁷ "İsrail Ulus Devlet Yasasından "Yüzyılın Anlaşması"na," *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi*, 21.07.2018, (Çevrim içi) <https://sdam.org.tr/haberdetay/israil-ulus-devlet-yasasi-ndan-yuzyilin-anlasmasi-na.html>, 18.11.2023.

⁶⁸ Veysel Kurt, "İşgalin Yeni Adı: "Yüzyılın Anlaşması"", *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 01.02.2020, (Çevrim içi) <https://www.setav.org/isgalin-yeni-adi-yuzyilin-anlasmasi/>, 14.11.2023.

⁶⁹ Shaban, a.e.

⁷⁰ Esat Fırat, "Trump İsrail'in isteklerini bir bir yerine getiriyor", *Anadolu Haber Ajansı*, 12.09.2018, (Çevrim içi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-israilin-isteklerini-bir-bir-yerine-getiriyor/1252865>, 07.11.2023.

ABD, Ortadoğu'nun güvenliğinin İsrail'in güvenliğinin sağlanması ile mümkün olacağı varsayımı ile her ne olursa olsun İsrail'i desteklemektedir. İsrail'e iktisadi ve mali yardımda bulunmakta ve bölgede İsrail'in etkin bir güç olmasını sağlamaya çalışmaktadır. ABD'nin İsrail yanlısı bir politika gütmesindeki en önemli nedenlerinden biri de ABD'de yer alan İsrail lobisinin varlığıdır. Lobinin barış görüşmelerinde yer alan diplomatlar ve başkanlar üzerinde baskı uygulayarak İsrail lehine kararlar alınmasına ön ayak olduğu iddia edilebilir. ABD'nin II. Camp David sürecinde açıkça arabuluculuk rolünü kötüye kullanması ve İsrail lehine tutum takınması ABD'nin prestijini ve güvenilirliğini sarsmıştır. Özellikle II. Camp David sonrası Clinton'ın sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasında Arafat'ı suçlaması ve Barak'ı övmesi ABD'nin tarafgirliğini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü barış görüşmeleri öncesi Clinton her iki tarafa da süreç başarısızlıkla sonuçlanırsa kimseyi suçlamayacağını söyleyerek tarafları bir araya getirmiştir. ABD II. Camp David sürecinde arabulucunun taraf olmama ve güvenilir olma ilkelerini ihlal ederek Filistin aleyhine anlaşma metinlerini Filistin'e dayatmaya çalışmıştır. Bu sürecin başarısızlıkla sonuçlanması ve devamında 2001 yılında AB, ABD, Rusya ve İngiltere'nin garantörlüğünde hazırlanan Yol Haritası planının da başarısızlıkla sonuçlanması üzerine 2017'de başkanlık koltuğuna oturan Trump Filistin-İsrail uyuşmazlığının çözümü için yeni bir barış planı ortaya koymuştur. Ancak Barış planını hazırlayanların koyu Yahudi ve İsrail ile sıkı ilişkileri olması bu sürecin sorgulanmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte kamuoyuna yansıyan anlaşma maddelerine göre hazırlanan anlaşmanın Filistin devletinin kurulmadan parçalanmasını ve zamanla tamamen yok edilmesini hedeflediği görülmektedir. Ayrıca Trump'ın İsrail lehine Kudüs ve Golan Tepelerinin ilhakını tanıma kararı, iki devletli yapıyı reddetmesi ve yasa dışı İsrail yerleşim yerlerini meşru sayması ABD'nin Yüzyılın Anlaşması sürecinde takınacağı tutum için yol göstericidir. İsrail-Filistin barış görüşmelerinde ABD ve İsrail'in uluslararası camiaya barış yapmış gibi görünerek aslında İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarında kazanımlarını sağlamlaştırmaya çalıştığı iddia edilebilir. Özellikle "Yüzyılın Anlaşması" bu bağlamda değerlendirilebilir.

Kaynakça

- "Başarısız Olmaya Mahkûm Bir Plan: Yüzyılın Anlaşması ve Bahreyn Zirvesi", *SETA*, 30.06.2019, (Çevrim içi) <https://www.setav.org/basarisiz-olmaya-mahkum-bir-plan-yuzyilin-anlasmasi-ve-bahreyn-zirvesi/>, 02.11.2023
- "Birleşmiş Milletler Etkin Arabuluculuk Rehberi", *Dışişleri Bakanlığı*, (Çevrim İçi) https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/BM_Etkin_Arabuluculuk_Rehberi_Turkce.pdf, 15.11.2023
- "Erdoğan: Türkiye barışı tehdit eden Yüzyılın Anlaşması'na izin vermeyecek", *İletişim Başkanlığı*, 09.02.2020, (Çevrim içi) https://www.iletisim.gov.tr/turkce/dis_basinda_turkiye/detay/erdogan-turkiye-barisi-tehdit-eden-yuzyilin-anlasmagina-izin-vermeyecek, 14.11.2023.
- "İsrail Ulus Devlet Yasasından Yüzyılın Anlaşmasına", *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi*, 21.07.2018, (Çevrim içi) http://sdam.org.tr/haber/172-israil-ulus-devlet-yasasindan-yuzyilin-anlasmagina/#_ftn12, 02.11.2023.
- Arı, T. (2007). Filistin'de Kalıcı Barış Mümkün mü?, *Akademik Orta Doğu*, 2(1), 11-34.
- Armaoğlu, F. (1994). *Filistin Meselesi ve Arap - İsrail savaşları (1948- 1988)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bayraktar, Bora. (2013). *Oslo Barış Süreci, İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1991-2000*, Küre Yayınları.

- Bercovitch, J.; Jackson, R. (2009). *Conflict Resolution in the Twenty-first Century*, Michiganan.
- Bilge, A.S. (1962). Milletler Arası Uyuşmazlıkların Diplomatik Yollar ile Çözülmesi, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 17(2), 197-210.
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1967 Tarihli 242 Sayılı Kararı, 1967, (Çevrim İçi) <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCRes242%281967%29.pdf>, 20.11.2023.
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1973 Tarihli 338 Sayılı Kararı, 1973, (Çevrim İçi) <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCR338%281973%29.pdf>, 20.11.2023.
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin Filistinli Mültecilerin Geri Dönüş Hakkı ile ilgili 27 Kasım 1948 Tarihli 194 Sayılı Kararı, 27 Kasım 1948, (Çevrim içi), <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20ARES%20194.pdf>, 20.11.2023
- Birleşmiş Milletlerin 1947 181 A (II) Sayılı Taksim Kararı, 29.11.1948, (Çevrim içi), <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/88/PDF/NR003888.pdf?OpenElement>, 20.11.2023.
- Bishara, M. (2003). *Filistin/İsrail Barış veya Irkçılık*, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Eren, M. Y. (2014). Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi, Yüksek Lisans Tezi.
- Fırat, E. (2018). “Trump İsrail'in isteklerini bir bir yerine getiriyor”, *Anadolu Haber Ajansı*, 12.09.2018, (Çevrim içi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-israilin-isteklerini-bir-bir-yerine-getiriyor/1252865>, 07.11.2023.
- Horowitz, S. (2007). Mediation, *Charles Webel ve Johan Galtung, Handbook of Peace and Conflict Studies*, London and New York: Routledge.
- Kurt, V. (2020). “İşgalin Yeni Adı: “Yüzyılın Anlaşması””, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 01.02.2020, (Çevrim içi) <https://www.setav.org/isgalin-yeni-adi-yuzyilin-anlasmasi/>, 14.11.2023.
- Mearsheimer, J. J.; Walt, S. M. (2009). *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, Küre Yayınları.
- Shaban, O. (2018), “The Future of the Palestinian Cause in the Shadow of the “Deal of the Century””, *Palestine-Israel Journal*, 23(2) (Çevrim içi) <https://pij.org/articles/1840> 14.11.2023.
- Oruç, Haydar. (2014). ABD'nin Filistin- İsrail Politikası, (Çevrim içi) https://www.academia.edu/10234282/ABDnin_%C4%B0srail_Filistin_Politikas%C4%B1, 15.11.2023.
- Pazarıcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*, 8. bs., Turhan Kitabevi, Ankara.
- Samra, O.A.; Topçu, G. (2018). “Yüzyılın Anlaşması'nın detaylarını Prens Selman paylaştı”, *Anadolu Haber Ajansı*, 10.01.2018, (Çevrim içi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-yuzyilin-anlasmasi-planinin-detaylarini-prens-selman-paylasti/1027640>, 02.11.2023.
- Short, C. (2018). “Beyond Trump’s “Deal of the Century””, *Al Jazeera Centre for Studies*.

- Şahin, M. (2010). ABD–İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına, *Ortadoğu Analiz*, 2(21), 39-45.
- Şahin, Y. (2021). Uyuşmazlıkların Çözümünde Üçüncü Taraf Rolü Olarak Arabuluculuk, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(2), 220-242.
- Turan, Ö. (2002). *Düşman Kardeşler Siyonizm, İsrail, Filistin Direnişi*, Step Ajans, İstanbul.
- Turan, Ö. (2002). *Tarihin Başladığı Nokta Ortadoğu*, Step Ajans, İstanbul.
- Walt, S. M.; Mearshemier, J. (2007). *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, Profil Yayıncılık.
- Yılmaz, M.E. (2015). *Toplumlar Arası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek: Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlıklar Çözümü*.
- Zanotti, J. (27.09.2023). "Israel: Major Issues and U.S. Relations", *Congressional Research Service Report*.